Vybrané politicko-ekonomické aspekty vývoja v Ruskej federácii v 2017-2018

Medzinárodné napätie

V rokoch 2017 a 2018 pokračovali v medzinárodných vzťahoch RF základné trendy z predchádzajúcich rokov. Pokračovala viac rovinová konfrontácia zo strany USA, Veľkej Británie, Nemecka, Poľska a ďalších západných krajín, na druhú stranu pokračovalo prehlbovanie spolupráce s Čínou a ďalšími krajinami predovšetkým v ekonomickej oblasti ale aj vo vojenskej. Vláda RF pokračovala v implementovaní z tejto konfrontácie plynúcich stratégií ako je stratégia náhrady importu, stratégia znižovania podielu amerického dolára v domácej ekonomike a v zahraničnom obchode, stratégia znižovania závislosti na západnom finančnom systéme, a ďalšie.

Jednou z rovín konfrontácie je diplomatická oblasť. V septembri 2017 Spojené štáty zatvorili diplomatickú misiu RF v San Franciscu a zatvorili niekoľko objektov využívaných ruským veľvyslanectvom vo Washingtone a v New Yorku. Začiatkom roka 2018 Veľká Británia obvinila vládu RF z pokusu o otrávenie bývalého tajného agenta Sergeja Skripaľa nervovou látkou *novičok*. Toto obvinenie, ktoré Rusko jednoznačne odmietlo, vyústilo do veľkého vyhosťovania diplomatov – USA, Kanada, Austrália, Francúzsko, Poľsko, Nemecko, Litva, Česká republika, Dánsko, Taliansko, Španielsko, Holandsko, Estónsko, Lotyšsko, Švédsko, Belgicko, Fínsko, Rumunsko, Chorvátsko, Maďarsko, Írsko, Ukrajina, Moldavsko, Albánsko, Nórsko, Macedónsko, Gruzínsko, Čierna Hora a NATO koordinovane vyhostili ruských diplomatov. Rusko odpovedalo vo väčšine prípadov takmer zrkadlovo a spolu bolo vyhostených na oboch stranách 342 diplomatov (Al Jazeera, 2018). Z hľadiska počtu zapojených krajín išlo v histórii diplomacie o výnimočnú udalosť.

Spojené štáty pokračovali vo vyvíjaní aktivít v susedných krajinách Ruska a v krajinách bývalého Sovietskeho Zväzu, ktoré Rusko považuje za provokatívne a nepriateľské. Napätie vo svete medzi veľmocami sa odrazilo aj v ďalšom posunutí hodín skazy tzv. *Doomsday Clock*, ktoré boli pre rok 2018 nastavené na 23:58, čiže o dve minúty dvanásť (Meclin, 2018). V niekoľkých európskych krajinách, predovšetkým v tých, ktoré susedia s Ruskom alebo sú v jeho blízkosti, opäť prebehli desiatky veľkých vojenských cvičení USA a NATO. Ministerstvo obrany RF vydalo vyhlásenie, že početnosť a rozsiahlosť vojenských aktivít NATO v blízkosti ruských hraníc neustále narastá a situácia na západných hraniciach Ruska sa vyostruje (RIA Novosti, 2017). Prezident Putin zadal úlohu vedeniu armády zabezpečiť pripravenosť všetkých strategických a veľkých podnikov nezávisle od formy ich vlastníctva, byť pripravené na vojenskú produkciu (Independent, 2017). Začiatkom roka 2018 minister zahraničia RF Sergej Lavrov na konferencii od odzbrojení v Ženeve uviedol, že Spojené štáty pripravujú armády európskych krajín na použitie taktických jadrových zbraní proti Rusku.

Prezident Vladimír Putin vo svojom výročnom prejave pred federálnym zhromaždením v marci 2018 predstavil domácej a svetovej verejnosti zbrane novej generácie, ktoré majú byť odpoveďou na konfrontáciu zo strany západných krajín. Prejav sa stretol s početnými reakciami po celom svete.

Prezidentské voľby 2018

Najdôležitejšou vnútropolitickou udalosťou boli voľby prezidenta, ktoré sa uskutočnili v marci 2018, a ktoré jednoznačne vyhral Vladimír Putin už v prvom kole so ziskom 76,69 % pri volebnej účasti 67,54 %. Jeho štvrté prezidentské funkčné obdobie bude trvať do roku 2024. Dlhodobé pôsobenie prezidenta Vladimíra Putina vo vedení štátu od roku 1999 (tabuľka 1) predstavuje v súčasnom dynamickom svete zriedkavú politickú stabilitu a kontinuitu a zároveň možnosť realizácie dlhodobých politík.

T a b u ľ k a 1

Pôsobenie prezidenta Vladimíra Putina v najvyšších štátnych funkciách RF

Obdobie	Pozícia
1999	Predseda vlády RF *Vymenovaný prezidentom Borisom Jeľcinom*
1999-2000	Prezident RF *Ako úradujúci predseda vlády nastúpil podľa ústavy do prezidentskej funkcie po odstúpení úradujúceho prezidenta Borisa Jeľcina.*
2000-2004	Prvé prezidentské funkčné obdobie
2004-2008	Druhé prezidentské funkčné obdobie
2008-2012	Predseda vlády RF *Pod prezidentom Dmitriom Medvedevom, ktorý navrhol zmenu ústavy na predĺženie funkčného obdobia úradu prezidenta zo štyroch na šesť rokov a parlamentu zo štyroch na päť rokov.*
2012-2018	Tretie prezidentské funkčné obdobie
2018-	Štvrté prezidentské funkčné obdobie *Riadna dĺžka funkčného obdobia končí v roku 2024.*

Prameň: autor.

Mimoriadne významnou vnútropolitickou a ekonomickou udalosťou bolo otvorenie cestnej časti krymského mostu (EÚ uvalila voči šiestim ruským firmám stavajúcim most sankcie) v dĺžke 19 km cez Kerčský prieliv v máji 2018 po troch rokoch výstavby (železničná časť má byť spustená v roku 2019). Most má pre Rusko veľký symbolický význam a pre Krym aj význam ekonomicko-rozvojový, keďže doterajšie spojenie s Ruskou pevninou bolo vďaka blokáde a zlým vzťahom s Ukrajinou, len letecké a trajektové. Rusko pokračuje aj vo výstavbe federálnej diaľnice pokračujúcej z mosta až do Sevastopoľa, ktorá má byť ukončená v roku 2020. Obnova a vybudovanie novej dopravnej infraštruktúry na Kryme je súčasťou rozsiahlych rozvojových investícií, ktoré na polostrove prebiehajú od pripojenia k Rusku v roku 2014.

Pokračujúca dedolarizácia a deoffshorizácia

Vláda RF naďalej pokračovala v stratégii dedolarizácie a to aj v spolupráci s ďalšími krajinami. Okrem toho v rámci tzv. deoffshorizácie na jar 2018 spustila ďalšiu fázu programu amnestie pre návrat kapitálu do krajiny. Očakáva sa, že bude úspešnejšia ako predchádzajúca fáza z roku 2016, keďže obavy firemných kruhov z perzekúcií sa nenaplnili.

CBR pokračovala vo zvyšovaní zlatých rezerv obdobným tempom ako v predchádzajúcich rokoch. Z 1 615,2 t zlata na konci roku 2016 zvýšilo Rusko svoje rezervy na 1 838,8 t na konci 2017. Tento nárast o 13,8 % bol podobný ako nárast 14,2 % v predchádzajúcom roku 2016. Hodnota zlatých rezerv v USD vzrástla oproti roku 2010 2,14 násobne a oproti roku 2000 až 22,5 násobne, čo je zo skupiny veľkých významných krajín jednoznačne najviac (v tonách z necelých 400 t v roku 2000 na viac ako 1 800 t v roku 2017). Historické maximum krajina dosiahla ako ZSSR v roku 1941 v objeme 2 800 t zlata. Rusko je už mnoho rokov najväčším

nákupcom zlata na svete a zároveň patrí aj k jeho najväčším producentom. Z celkovej celosvetovej produkcie v roku 2017 vo výške 3 247 t Rusko vyťažilo 270,7 t za Čínou s 426 t a Austráliou s 295,1 t, nasledované USA s 230 t a Kanadou s 175,8 t. Každoročne takmer celú domácu produkciu zlata odkupuje centrálna banka.

CBR sa v apríli a v máji 2018 náhle zbavila veľkej časti štátnych obligácií USA. Z celkového objemu držaných vládnych obligácií USA v marci 2018 v hodnote 96,1 mld. USD znížila tento objem na 14,9 mld. USD v máji 2018, čiže o 84,5 % (graf 1). Objem devízových rezerv vo forme vládnych obligácií USA klesol pod objem zlatých rezerv a dostal sa na úroveň z roku 2007. Podľa analytikov je takýto náhly odpredaj a v takomto objeme nevídaný a objavilo sa množstvo špekulácií o dôvodoch CBR k takýmto krokom.

Podľa CBR bol tento odpredaj v súlade s cieľmi diverzifikácie medzinárodných rezerv, ktorá zohľadňuje okrem finančných rizík aj riziká ekonomické a geopolitické. Rusko tak vypadlo zo zoznamu významných veriteľov Ministerstva financií USA, keďže hranica pre túto kategóriu je 30 mld. USD. Z pohľadu Ministerstva financií USA ide o zanedbateľnú záležitosť, keďže celkový objem obligácii vlády USA držaný vládami iných krajín predstavoval v decembri 2017 6 209,2 mld. USD. Z hľadiska strategického súperenia USA s RF však tento krok pre USA znamená o jeden geopolitický nástroj menej.

Graf 1

Objem vládnych obligácií USA a objem zlatých rezerv v mld. USD v držbe CBR v rokoch 2007 až 2018

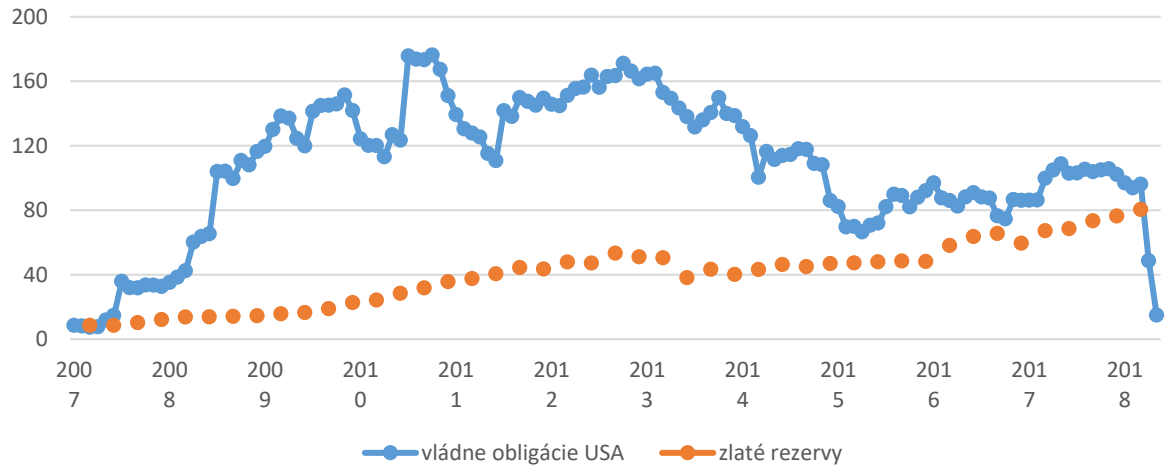

Prameň: U.S. Department of Treasury, 2018, World Gold Council, 2018.

Centrálna banka aktívne podporovala rozširovanie používania vlastného platobného systému SPFS[1], ktorý je ruskou alternatívou systému SWIFT. Ohlásila úmysel sprístupniť systém SPFS v krajinách EAEU pre banky a veľké firmy, aby znížili závislosť na systéme SWIFT. Perspektívne oznámila CBR aj úmysel ponúknuť systém aj krajinám BRICS. Systém však zatiaľ nie je ani dominantným systémom v samotnej RF, keďže asi iba polovica bánk je k systému pripojená a iba približne 5 % medzibankových transakcií je realizovaných jeho prostredníctvom. Hoci služby systému SPFS sú v porovnaní so systémom SWIFT lacnejšie,

[1] Сервис по передаче финансовых сообщений (СПФС), v preklade *Služba na prenos finančných správ*.

systém SPFS zatiaľ neponúka takú širokú škálu služieb. Zatiaľ je zväčša považovaný za rezervný kanál, ktorý je možné využiť v prípade, že zo strany západných krajín dôjde naplneniu hrozieb a teda k odpojeniu ruských bánk od systému SWIFT, tak ako sa to stalo v prípade sankcií voči Iránu v rokoch 2012 až 2016. Atraktivitu systému SPFS chce CBR zvyšovať aj implementáciou nových finančných technológií ako napríklad blockchain, SupTech, cloadové služby a ďalšie.

Systém platobných kariet MIR, ktorý bol spustený na konci roka 2015 ako alternatíva za systémy Mastercard a VISA, ktoré v rámci protiruských sankcií USA v roku 2014 a 2015 prestali poskytovať služby časti ruských bánk, sa postupne a za výraznej podpory vlády rozširuje. Do začiatku roku 2018 bolo vydaných takmer 37 miliónov týchto kariet s približne 11% podielom na trhu platobných kariet. Do konca roku 2018 má počet vydaných kariet dosiahnuť 54 miliónov kusov a do roku 2019 sa predpokladá nárast trhového podielu na 40 %. Rusko vyjednáva s Iránom o vzájomnom uznaní národných platobných systémov, aby boli funkčné v oboch krajinách.

Doterajšiu úspešnosť, resp. rýchlosť dedolarizácie vidíme v tabuľke 2. Od roku 2013 do roku 2017 sa celkovo v zahraničnom obchode znížil podiel amerického dolára v štruktúre valutových príjmov z 79,6 % na 68,2 %, pričom v roku 2017 sa tento pokles spomalil. Tento pokles o 11,4 p. b. sa najviac prejavil v náraste podielu eura o 6,5 a rubľa o 4,1 p. b. Podiel USD ale aj naďalej zostáva dominantný. V štruktúre valutových výdajov je pomer medzi USD, EUR a RUB takmer vyrovnaný a v podstate sa od roku 2013 nijak výraznejšie nezmenil. Pri pohľade na vývoj valutovej štruktúry zahraničného obchodu podľa vybraných regiónov (tabuľka 3) vidíme prebiehajúce zmeny detailnejšie. V roku 2017 oproti roku 2013 najviac poklesol podiel dolára na príjmoch z obchodu s EÚ a s Indiou, a to viac ako o 20 p. b. v oboch prípadoch. Podiel využívania eura najviac prirodzene narástol na príjmoch z obchodov s EÚ (+15,9 p. b.). Rubeľ najviac posilnil svoj podiel na príjmoch z obchodu s Indiou (+19,3 p. b.), a potom s krajinami EAEU (+15,8 p. b.) a SNŠ (+15,3 p. b.), a najmenej s EÚ (+3,6 p. b.). Iné valuty najviac posilnili svoj podiel na príjmoch z obchodu s Čínou, a to o 6,3 p. b. (pravdepodobne išlo o čínsky juan).

Zmeny v roku 2017 oproti roku 2013 v štruktúre valutových výdavkov v zahraničnom obchode RF s vybraným regiónmi a krajinami (tabuľka 3, tabuľka 4) sú menšie ako v prípade štruktúry valutových príjmov. Dolár svoj podiel najviac znížil v prípade EAEU (-17,3 p. b.) a Číny (-14,5 p. b.) a naopak mierne zvýšil svoj podiel v prípade Indie (+4,6 p. b.). Euro svoje podiely vo valutovej štruktúre zmenilo len veľmi málo, celkovo však svoj podiel mierne zvýšilo. Rubeľ svoj podiel na štruktúre valutových výdavkov v zahraničnom obchode RF zvýšil najmä s krajinami EAEU (+17,4 p. b.), a potom s krajinami SNŠ (+6,3 p. b.). Mierne aj s EÚ (+3,7 p. b.). Naopak znížil svoj podiel mierne v prípade Indie (-2,5 p. b.) a Číny (-1,1 p. b.). Podiel výdajov v iných valutách najviac narástol v obchode s Čínou, a to o 13,9 p. b. (pravdepodobne išlo o čínsky juan).

Nie je známe, aké konkrétne ciele má CBR, čo sa týka cielenej štruktúry valutových príjmov a výdavkov v zahraničnom obchode, a v akom časovom horizonte majú byť dosiahnuté. Z tohto dôvodu nie je vhodné doterajšie zmeny ďalej hodnotiť. Každopádne môžeme konštatovať, že trend dedolarizácie ruskej ekonomiky je viditeľne prítomný aj zahraničnom obchode krajiny.

T a b u ľ k a 2

Valutová štruktúra príjmov a výdavkov za tovary a služby zahraničného obchodu RF v rokoch 2013 až 2017 (v %)

	2013	2014	2015	2016	2017
Valutová štruktúra príjmov	100	100	100	100	100
RUB	10,2	13,2	12,3	14,8	14,3
USD	79,6	76,0	72,9	69,2	68,2
EUR	9,1	8,4	13,1	14,1	15,6
iné valuty	1,1	2,4	1,7	1,8	1,9
Valutová štruktúra výdavkov	100	100	100	100	100
RUB	28,0	30,2	28,0	29,4	30,7
USD	40,6	39,6	41,4	36,7	36,3
EUR	29,9	28,1	28,4	31,1	30,1
iné valuty	1,5	2,0	2,2	2,7	2,9

Prameň: CBR, 2018.

T a b u ľ k a 3

Valutová štruktúra príjmov a výdavkov za tovary a služby zahraničného obchodu RF s EÚ, SNŠ a EAEU v rokoch 2013, 2015, 2017 (v %)

	Valutová štruktúra príjmov			Valutová štruktúra výdavkov		
	2013	2015	2017	2013	2015	2017
EÚ	100	100	100	100	100	100
RUB	6,8	9,8	10,4	25,3	25,6	29,0
USD	73,0	59,0	51,8	27,4	29,7	22,0
EUR	18,1	27,6	34,0	46,1	43,2	47,7
iné valuty	2,1	3,6	3,8	1,2	1,5	1,3
SNŠ	100	100	100	100	100	100
RUB	47,0	56,7	62,3	58,5	60,1	64,8
USD	44,4	36,0	30,5	34,9	32,6	28,8
EUR	7,7	6,0	6,0	5,2	5,2	4,7
iné valuty	0,8	1,3	1,2	1,4	2,1	1,7
EAEU	100	100	100	100	100	100
RUB	53,8	66,2	69,6	60,7	68,5	78,1
USD	36,4	25,7	22,7	33,4	25,0	16,1
EUR	8,8	6,7	6,3	4,2	4,0	3,6
iné valuty	1,0	1,4	1,4	1,7	2,5	2,2

Prameň: CBR, 2018.

T a b u ľ k a 4

Valutová štruktúra príjmov a výdavkov za tovary a služby zahraničného obchodu RF s Čínou a Indiou v rokoch 2013, 2015, 2017 (v %)

	Valutová štruktúra príjmov			Valutová štruktúra výdavkov		
	2013	**2015**	**2017**	**2013**	**2015**	**2017**
Čína	100	100	100	100	100	100
RUB	1,2	1,9	9,5	3,9	2,6	2,8
USD	96,2	94,2	79,2	90,1	84,8	75,6
EUR	0,9	2,2	3,3	3,8	3,1	5,5
iné valuty	1,7	1,7	8,0	2,2	9,5	16,1
India	100	100	100	100	100	100
RUB	1,1	14,8	20,4	24,1	18,9	21,6
USD	96,6	81,6	75,7	61,8	70,0	66,4
EUR	2,2	3,6	3,9	7,7	7,6	6,9
iné valuty	0,0	0,0	0,0	6,5	3,5	5,1

Prameň: CBR, 2018.

V októbri 2017 spustila Čína nový platobný systém typu *payment versus payment system*[2] pre zúčtovanie transakcií v čínskom juane a v ruskom rubli. Systém má znížiť riziko a zvýšiť efektivitu devízových transakcií. Je pravdepodobné, že tento systém ďalej urýchli rast podielu rubľa a juanu na vzájomnom obchode a urýchli ďalší pokles podielu amerického dolára. Rozhovory o vytvorení systému platieb v národných menách prebiehajú už aj na pôde BRICS. Na medzinárodných trhoch je dopyt po menách väčšiny krajín BRICS relatívne nevýznamný, čo však nie je prekážkou pre zavedenie používania národných mien v dvojstranných obchodoch bloku.

Dedolarizáciu ruskej ekonomiky má podporiť aj nový zákon, ktorý RF prijala v lete 2018, o povinnom označovaní taríf za služby v ruských námorných prístavoch v rubľoch. Na túto zmenu bolo stanovené prechodné obdobie do konca roka 2024 a to z dôvodu, že mnohé subjekty operujúce v týchto prístavoch majú dlhodobé záväzky v USD.

V roku 2015 založila CBR ratingovú agentúru Analytical Credit Rating Agency (ACRA) s cieľom zbaviť sa závislosti na ratingových agentúrach z USA (Standard and Poor's, Moody's a Fitch), ktoré znížili rating Ruska po pripojení Krymu. Centrálna banka vylúčila tieto zahraničné agentúry z konzorcia Fintech, ktoré je hlavným nástrojom CBR pre zavádzanie nových finančných technológií do praxe. Začiatkom roka 2018 ACRA vo svojej snahe preniknúť na trh EÚ, kúpila slovenskú ratingovú agentúru ERA (European Rating Agency).

Konfrontácia Ruska a USA v roku 2018 sa prejavila aj odmietnutím Ruska podieľať sa na navýšení kapitálu Svetovej banky vo výške 13 mld. USD, ktoré bolo odsúhlasené členskými krajinami. Podľa niektorých analytikov sa Rusko odmietlo zúčastniť na tejto kapitalizácii z dôvodu, že USA využívajú Svetovú banku na boj proti Rusku.

[2] Tento typ platobného, resp. zúčtovacieho systému je určený pre platby v dvoch alebo viacerých menách. Mechanizmus zabezpečuje, že finálna platba v jednej mene prebehne iba vtedy, ak prebehla finálna platba v druhej mene.

Eurázijská ekonomická únia (EAEU)

V roku 2018 uzavrela EAEU s Čínou dohodu o obchode a ekonomickej spolupráci a s Iránom dohodu o vytvorení zóny voľného obchodu. Potom ako USA v máji 2018 odstúpili z multilaterálnej jadrovej dohody s Iránom a znovu zaviedli proti Iránu sankcie, vidí Rusko v spolupráci s Iránom ešte väčší potenciál. Mnoho západných firiem musí kvôli sankciám prestať v Iráne operovať a napríklad ruský letecký priemysel vidí príležitosť nahradiť Airbus či Boeing.

V apríli 2018 došlo v Arménsku, bývalej republike ZSSR a súčasnom členovi EAEU k zmene vlády pod tlakom pouličných protestov. Na pozíciu premiéra bol zvolený opozičný politik Nikol Pashinyan, ktorý v roku 2013 nesúhlasil so vstupom Arménska do EAEU s odôvodnením, že toto členstvo by ohrozovalo národnú bezpečnosť a suverenitu Arménska. Zástupca EÚ v Arménsku Piotr Switalski privítal úspech občianskych protestov a následnú zmenu vlády, v ktorej EÚ vidí prísľub k rýchlejšej ratifikácii Komplexnej a rozšírenej dohody o partnerstve EÚ a Arménska tzv. CEPA (The Comprehensive & Enhanced Partnership Agreement between the European Union & Armenia). Nová vláda rozhodla o účasti Arménskej armády na vojenských cvičenia USA a NATO v Gruzínsku. Niekoľko ruských politikov vrátane ministra zahraničia Sergeja Lavrova verejne vyjadrilo znepokojenie z politiky nového vedenia Arménska. Arménsko vstúpilo do EAEU v roku 2015, čiže len nedávno a zmena politického kurzu v Jerevane vyvoláva v Moskve obavy, keďže EÚ núti bývalé sovietske krajiny vybrať si medzi Ruskom alebo EÚ, tak ako sa stalo na Ukrajine v roku 2014.

V snahe o rozšírenie EAEU Rusko ponúklo štatút pozorovateľa Tadžikistanu, bývalej republike ZSSR. Štatút pozorovateľa má už Moldavsko. Tento štatút nenesie so sebou žiadne politické záväzky. Tadžikistan je primárnym cieľom v snahách o ďalšie rozšírenie EAEU už dlhšie obdobie. Rovnako ako Kirgizsko aj Tadžikistan je veľmi závislý od remitencií svojich občanov pracujúcich v RF či v Kazachstane a práve voľný pohyb pracovných síl v EAEU je hlavným lákadlom pre jeho vstup. Tadžická vláda sa však s členstvom neponáhľa a vyžiadala si čas na dôkladné preštudovanie výhod a nevýhod prípadného vstupu do EAEU. Niektorí experti však varujú, že vstupom Tadžikistanu do EAEU pribudne bloku množstvo nových problémov, keďže získa hranicu s Afganistanom (EurAsia Daily, 2017).

Objem vzájomného obchodu členských krajín EAEU (tabuľka 5) má kolísavú tendenciu. Od roku 2010 do roku 2013 mal rastúci trend avšak nasledujúce roky klesal a v roku 2016 klesol dokonca pod úroveň roku 2010 a to napriek tomu, že od roku 2015 pribudli ako členovia Arménsko a Kirgizsko. Pre tieto dve malé krajiny však vstup do EAEU znamenal doposiaľ každý rok zvýšenie objemu vzájomného obchodu. Rok 2017 znamenal pre všetky členské krajiny obnovenie rastu vzájomného obchodu.

T a b u ľ k a 5

Vzájomný obchod (export) Colnej únie a EAEÚ (v mil. USD) a jeho dynamika (v %) v rokoch 2010 až 2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
EAEU	47 134,6	63 100,9	67 856,4	64 520,0	58 511,0	45 615,7	42 960,3	54 697,9
Bielorusko	10 418,4	15 182,9	17 116,3	17 708,4	16 061,1	11 007,8	11 384,8	13 651,1
Kazachstan	5 999,2	7 103,3	6 228,7	5 933,6	6 449,9	5 120,3	3 930,2	5 262,5
Rusko	30 717,0	40 814,7	44 511,4	40 878,0	36 000,1	28 821,2	26 804,3	34 685,5
Arménsko	-	-	-	-	-	256,2	393,9	557,2
Kirgizsko	-	-	-	-	-	410,2	447,2	541,5
EAEU	-	134 %	108 %	95 %	91 %	78 %	94 %	127 %
Bielorusko	-	146 %	113 %	103 %	91%	69 %	103 %	120 %
Kazachstan	-	118 %	88 %	95 %	109%	79 %	77 %	134 %
Rusko	-	133 %	109 %	92 %	88%	80 %	93 %	129 %
Arménsko	-	-	-	-	-	-	154 %	141 %
Kirgizsko	-	-	-	-	-	-	109 %	121 %

Prameň: Euroasian Economic Council, 2017.

Vývoj vzájomného obchodu, resp. exportu, v krajinách EAEU je potrebné hodnotiť v kontexte celkového exportu každej krajiny. V tabuľke 6 vidíme objem a dynamiku celkového exportu každej členskej krajiny a vidíme, že trend celkového exportu mal oscilujúcu a odlišnú dynamiku. V roku 2015 výraznejšie negatívnu. Výsledkom je, že podiel exportu do krajín EAEU (vzhľadom na veľkosť krajín ide predovšetkým o export do RF) na celkovom exporte krajín narástol, predovšetkým v prípade Arménska a Kirgizska. Určitý podiel na tomto náraste majú nepochybne aj sankcie RF voči krajinám EÚ, kde bolo potrebné nájsť vhodné náhrady a krajiny EAEU boli prirodzenou voľbou.

T a b u ľ k a 6

Objem celkového exportu jednotlivých krajín EAEU (v mil. v bežných cenách USD), dynamika vývoja a podiel exportu do krajín EAEU na celkovom exporte jednotlivých krajín v rokoch 2010 až 2017

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Celkový export krajiny								
Bielorusko	29 396,8	48 458,5	51 744,7	44 058,2	43 301,1	32 749,8	29 831,1	36 259,5
Kazachstan	65 502,3	89 503,3	91 747,5	91 381,3	87 108,8	52 581,5	43 714,8	0,0
Rusko	445 513,2	573 991,8	594 193,2	592 497,4	558 283,1	391 450,6	330 161,9	410 780,8
Arménsko	1 928,9	2 409,4	2 927,4	3 154,0	3 316,3	3 137,3	3 495,8	4 390,1
Kirgizsko	2 471,7	3 380,2	2 933,0	3 099,1	2 796,7	2 350,0	2 440,8	2 679,3
Dynamika celkového exportu								
Bielorusko	-	164,8 %	106,8 %	85,1%	98,3 %	75,6 %	91,1 %	121,5 %
Kazachstan	-	136,6 %	102,5 %	99,6 %	95,3 %	60,4 %	83,1 %	0,0 %
Rusko	-	128,8 %	103,5 %	99,7 %	94,2 %	70,1 %	84,3 %	124,4 %
Arménsko	-	124,9 %	121,5 %	107,7 %	105,1 %	94,6 %	111,4 %	125,6 %
Kirgizsko	-	136,8 %	86,8 %	105,7 %	90,2 %	84,0 %	103,9 %	109,8 %
Podiel exportu do EAEU na celkovom exporte krajiny								
Bielorusko	35,44 %	31,33 %	33,08 %	40,19 %	37,09 %	33,61 %	38,16 %	37,65 %
Kazachstan	9,16 %	7,94 %	6,79 %	6,49 %	7,40 %	9,74 %	8,99 %	-
Rusko	6,89 %	7,11 %	7,49 %	6,90 %	6,45 %	7,36 %	8,12 %	8,44 %
Arménsko	-	-	-	-	-	8,17 %	11,27 %	12,69 %
Kirgizsko	-	-	-	-	-	17,45 %	18,32 %	20,21 %

Prameň: World Bank, 2018, Euroasian Economic Council, 2018, výpočty autora.

Projekt EAEU nie je analogický svojim zameraním a obsahom s projektom EÚ. Asi najlepšie je pozerať sa na EAEU ako na colnú úniu s dodatočnou a bohatou agendou (Vinokurov, 2017), ako je spoločný pracovný trh či spoločné technické a sanitárne normy. EAEU má vytvorené a stabilizované inštitúcie - Eurasian Economic Commission, Court of the Eurasian Economic Union, Eurasian Development Bank a Eurasian Stabilization and Development Fund.

Rusko predstavuje ďaleko najdominantnejšieho člena EAEU. Hlasovacie práva má však zámerne rovnaké ako každá iná členská krajina. Napriek tomu vzájomné obchodné vzťahy členských krajín nie sú rozhodne ideálne. Bielorusko ústami prezidenta Alexandra Lukašenka obvinilo Rusko z nečestnej konkurencie a z neplnenia záväzkov plynúcich z členstva v EAEU (RIA Novosti, 2018).

Veda, výskum a technológie

Jednou z hlavných priorít vlády RF sú investície do vedy a výskumu a do informačných technológií. Podľa globálneho inovačného indexu, ktorý každoročne v spolupráci s ďalšími inštitúciami vydáva Svetová organizácia duševného vlastníctva, sa Rusko v tejto oblasti posunulo (tabuľka 7). V roku 2016 bolo v tomto rebríčku o jedenásť priečok vyššie ako v roku 2007 avšak v rebríčku pre rok 2018 opäť mierne kleslo. Povaha tohto rebríčka vylučuje nejakú výraznú dynamiku a potvrdzuje to aj prvá desiatka tohto rebríčka, ktorá je po mnohé roky veľmi stabilná (stabilne sa ukazuje aj pozícia Slovenska). Ďalší posun Ruska v tomto rebríčku si

určite vyžiada niekoľko rokov. Vláda RF plánuje pre najbližšie roky výstavbu nových medzinárodných výskumných centier a pokiaľ sa ohlásené investície do vedy a výskumu naozaj uskutočnia, môžu sa prejaviť aj v zlepšení inovatívnosti ekonomiky.

Ruská vláda schválila vytvorenie fondu 3,04 mld. RUB (53,14 mil. USD) pre financovanie programu Digitálnej ekonomiky Ruskej federácie. Tento štátny program schválený v 2017 má trvať do roku 2024 a má sa prelínať a doplňovať s ďalšími štyrmi štátnymi programami: Informačná spoločnosť; Ekonomický rozvoj a inovatívna ekonomika; Rozvoj dopravných systémov; Rozvoj elektronického a rádioelektronického priemyslu. Rozvoj digitálnej ekonomiky je považovaný za jeden zo strategických rozvojových cieľov.

Štátna jadrová spoločnosť Rosatom spustila na vodu v apríli 2018 prvú komerčnú ruskú plávajúcu jadrovú elektráreň Akademik Lomonosov, ktorá je v súčasnosti jedinou plávajúcou elektrárňou na svete. Výkon elektrárne je dostatočný pre mesto o veľkosti 200 000 obyvateľov a ako jej prvá misia bola určená nahradenie výkonu jadrovej elektrárne Bilibino v odľahlom regióne Čukotky. Rusko a Egypt podpísali dohodu o výstavbe prvej jadrovej elektrárne v Egypte v meste Dabaa, ktorá má byť postavená do roku 2028-2029. Rusko zároveň poskytne na túto výstavbu úver vo výške 25 mld. USD, čo predstavuje 85 % nákladov projektu. Rosatom postaví aj dva ďalšie reaktory v Indii v meste Kudankulam. Hodnota zahraničných projektov Rosatomu na ďalších desať rokov je v objeme 133,5 mld. USD (Rosatom, 2018).

T a b u ľ k a 7

Pozícia RF v celosvetovom hodnotení Global Innovation Index pre roky 2007, 2011, 2016, 2018

2007			2011			2016			2018		
1	USA	5,80	1	Švajčiarsko	63,82	1	Švajčiarsko	66,28	1	Švajčiarsko	68,40
2	Nemecko	4,89	2	Švédsko	62,12	2	Švédsko	63,57	2	Holandsko	63,32
3	Veľká Británia	4,81	3	Singapur	59,64	3	Veľká Británia	61,93	3	Švédsko	63,08
4	Japonsko	4,48	4	Hongkong	58,80	4	USA	61,40	4	Veľká Británia	60,13
5	Francúzsko	4,32	5	Fínsko	57,50	5	Fínsko	59,90	5	Singapur	59,83
6	Švajčiarsko	4,16	6	Dánsko	56,96	6	Singapur	59,16	6	USA	59,81
7	Singapur	4,10	7	USA	56,57	7	Írsko	59,03	7	Fínsko	59,63
8	Kanada	4,06	8	Kanada	56,33	8	Dánsko	58,45	8	Dánsko	58,39
9	Holandsko	3,99	9	Holandsko	56,31	9	Holandsko	58,29	9	Nemecko	58,03
10	Hongkong	3,97	10	Veľká Británia	55,96	10	Nemecko	57,94	10	Írsko	57,19
35	Slovensko	2,97	37	Slovensko	39,05	37	Slovensko	41,70	36	Slovensko	42,88
52	Jamajka	2,63	54	Saudská Arábia	36,44	41	Spojené ar. em.	39,35	44	Thajsko	38,00
53	Jordánsko	2,61	55	Srbsko	36,31	42	Turecko	39.03	45	Vietnam	37,94
54	**Rusko**	**2,60**	**56**	**Rusko**	**35,85**	**43**	**Rusko**	**38,50**	**46**	**Rusko**	**37,90**
55	Chorvátsko	2,59	57	Omán	35,51	44	Čile	38,41	47	Čile	37,79
56	Poľsko	2,53	58	Argentína	35,36	45	Kostarika	38,40	48	Moldavsko	37,63
107	Angola	1,53	125	Alžírsko	19,79	128	Jemen	14,55	126	Jemen	15,04

Poznámka: V roku 2011 tvorcovia indexu zmenili metodiku výpočtu.

Vysvetlivka: Tabuľka uvádza pre každý uvedený rok prvú desiatku rebríčka, pozíciu Slovenska, pozíciu Ruska, a poslednú krajinu rebríčka v danom roku.

Prameň: Cornell University, INSEAD, World Intellectural Property Organization, 2018.

Rast zahraničného obchodu RF

Sankcie voči Rusku zo strany USA[3], Kanady, Austrálie, krajín EÚ, Ukrajiny a protisankcie zo strany Ruska zmenili a stále menia obraz medzinárodného obchodu. Ekonomické a spoločenské šoky, ktoré tieto sankcie spôsobili v mnohých krajinách na niekoľko rokov, sú ukážkovým príkladom, podľa neoklasickej ekonómie, negatívnych zásahov štátu do ekonomiky. Absorbovanie týchto šokov a prispôsobenie sa novej realite medzinárodných politických a ekonomických vzťahov trvalo, súdiac podľa objemov zahraničného obchodu Ruska, dva roky. Po dvoch rokoch relatívne výrazného poklesu zahraničného obchodu RF v roku 2017 zreteľne narástol vývoz do Číny (tabuľka 8), takmer o 39 % a narástol aj dovoz z Číny o 26 %. Celkový objem obchodu medzi RF a Čínou sa priblížil obdobiu 2012-2014, kedy bol najvyšší pred zavedením sankcií v roku 2014.

T a b u ľ k a 8

Zahraničný obchod Ruska s Čínou (v mld. USD) v rokoch 2010 až 2017

Rok	Export do Číny	Zmena exportu	Import z Číny	Zmena importu	Obchod spolu	Zmena obchodu	Deficit	Zmena deficitu	Podiel Číny na celkovom obchode RF
2011	35,030		48,202		83,232		-13,172		10,12 %
2012	35,766	102,10 %	51,628	107,11 %	87,394	105,00 %	-15,862	120,43 %	10,38 %
2013	35,625	99,61 %	53,173	102,99 %	88,799	101,61 %	-17,548	110,63 %	10,54 %
2014	37,505	105,28 %	50,884	95,70 %	88,389	99,54 %	-13,380	76,25 %	11,29 %
2015	28,605	76,27 %	34,950	68,69 %	63,556	71,90 %	-6,345	47,42 %	12,08 %
2016	28,021	97,96 %	38,087	108,97 %	66,108	104,02 %	-10,066	158,64 %	14,13 %
2017	38,922	138,90 %	48,042	126,14 %	86,964	131,55 %	-9,120	90,61 %	14,89 %

Prameň: Russian Foreign Trade, 2018.

Tabuľka 5 ilustruje nárast obchodu RF s krajinami EAEU v roku 2017 po rokoch prepadu 2014-2016. Podobný trend v roku 2017 zaznamenal aj vzájomný obchod RF s EÚ, tabuľka 9. Export RF do krajín EÚ zaznamenal výrazné prepady v rokoch 2014 až 2016, ale v roku 2017 zaznamenal nárast o 22 %, čo je zreteľné zlepšenie. Celkový objem však ešte stále nedosahuje ani rok 2014, nehovoriac o objemoch z rokov 2013 či 2012. Zastavenie prepadu exportu a naopak relatívne významný nárast, môže byť považované ako určitý signál prekonania krízy z predchádzajúcich rokov. Taktiež dovoz do RF z krajín EÚ zaznamenal v roku 2017 výraznejší nárast v hodnote 19 %.

T a b u ľ k a 9

Vzájomný obchod (tovary spolu) EÚ a RF v období 2007 až 2017

Rok	Dovoz z RF			Vývoz do RF			Deficit	Obchod spolu
	Objem v mil. €	Zmena v %	Extra-EU %	Objem v mil. €	Zmena v %	Extra-EU %		
2007	147 734		10,2	89 196		7,2	-58 538	236 931
2008	180 446	22,1	11,4	104 970	17,7	8,0	-75 476	285 416

[3] Z nových sankcií zavedených voči RF boli najvýznamnejšie sankcie USA voči niektorým ruským firmám a osobám pôsobiacim v obrannom a energetickom priemysle - Rosoboronexport, United Company Rusal, Russian Machines, Basic Element, Renova Group, Gaz Group, Kuban Agro, Gazprom Drilling, Gazprom Burenie, a ďalšie.

Rok	Dovoz z RF			Vývoz do RF			Deficit	Obchod spolu
	Objem v mil. €	Zmena v %	Extra-EU %	Objem v mil. €	Zmena v %	Extra-EU %		
2009	119 569	-33,7	9,7	65 697	-37,4	6,0	-53 872	185 266
2010	162 079	35,6	10,6	86 308	31,4	6,4	-75 771	248 387
2011	201 329	24,2	11,6	108 587	25,8	7,0	-92 741	309 916
2012	215 131	6,9	12,0	123 469	13,7	7,3	-91 662	338 599
2013	206 972	-3,8	12,3	119 447	-3,3	6,9	-87 525	326 420
2014	182 389	-11,9	10,8	103 271	-13,5	6,1	-79 118	285 660
2015	136 394	-25,2	7,9	73 788	-28,6	4,1	-62 607	210 182
2016	118 899	-12,8	6,9	72 443	-1,8	4,1	-46 457	191 342
2017	145 094	22,0	7,8	86 186	19,0	4,6	-58 908	231 280

Vysvetlivky: Zmena v % je relatívna zmena oproti predchádzajúcemu obdobiu. Extra-EU % je podiel obchodu EÚ s Ruskom na celkovom zahraničnom obchode EÚ (mimo vzájomného obchodu členov EÚ).
Prameň: European Commission, 2018.

Po štyroch rokoch výrazného poklesu v roku 2017 vzrástol aj obchod s Ukrajinou, i keď veľmi napäté vzťahy medzi oboma krajinami pretrvávajú. Tento rast pokračoval aj v prvej polovici roku 2018. Rast exportu Ukrajiny do Ruska vzrástol viac ako vývoz Ukrajiny do EÚ, čo tiež naznačuje určitú normalizáciu aspoň v ekonomických vzťahoch.

Trend meniacej sa štruktúry podielov jednotlivých krajín obchodujúcich s RF pokračoval a ďalej narastal význam obchodu s Čínou a s krajinami EAEU a tzv. blízkeho zahraničia a pokračoval pokles podielu krajín EÚ. K už existujúcim sankciám ako faktoru prispievajúcemu k meniacej sa štruktúre medzinárodného obchodu Ruska, objavil sa aj nový faktor dovozných ciel, ktoré USA začali v roku 2018 uvaľovať na určité komodity a krajiny. Čína, India, EÚ, Nórsko, Mexiko, Kanada, Rusko, Švajčiarsko a Turecko podali na pôde WTO sťažnosti na USA za dovozné clá na oceľ a hliník.

V roku 2017 jednoznačne došlo k zastaveniu negatívnych trendov v zahraničnom obchode Ruska a badať dokonca zreteľný nárast. USA však už v polovici roka 2018 ohlásili nové a silnejšie sankcie voči Ruskej ekonomike, a preto ďalšie nové šoky nie sú vylúčené.

Dodávky energií do EÚ boli aj v roku 2017 predmetom súperenia s USA, ktoré vyvíjajú tlak na EÚ, aby kupovala viac LNG americkej produkcie. USA sa pozíciu Ruska na európskom energetickom trhu snažia oslabiť prekazením výstavby plynovodu Nord Stream 2. Cena plynu z USA je vyššia ako cena ruského a pre európske firmy by to znamenalo zníženie ich konkurencieschopnosti. EÚ preto váha s nahradzovaním dodávok plynu z RF plynom z USA. Nemecko, ktoré už udelilo administratívne povolenia na výstavbu plynovodu Nord Stream 2, zatiaľ odoláva tlakom USA na zastavenie projektu.

V roku 2017 podpísalo Poľsko s USA päťročný kontrakt na dodávku LNG napriek takmer dvojnásobnej cene oproti dodávkam z RF. Ako významný a aktívny protivník Ruska na medzinárodnej scéne a silný spojenec USA, sa Poľsko chce zbaviť závislosti na dodávkach zemného plynu z RF. Poľská vláda už ohlásila, že v roku 2022 už neplánuje predĺžiť kontrakt s Gazpromom. V roku 2017 prijalo Poľsko od USA prvú dodávku LNG, avšak väčšinu vzápätí odpredalo Ukrajine. Napriek politickým vyhláseniam o odklone od ruských energetických zdrojov, v realite Poľsko v roku 2017 a 2018 zvýšilo nákup energií z RF a uzatvorilo ďalšie dodatočné kontrakty na dodávku plynu i ropy. Prvú dodávku LNG od USA obdržala v roku 2017 aj Litva. Boj o budúcu podobu európskeho energetického trhu je vyhrotený. USA sa snažia

prostredníctvom sankcií a politického nátlaku zabrániť výstavbe plynovodu Nord Stream 2. Ak sa nakoniec výstavba začne, spolu s plynovodom TurkStream, ktorého výstavba už prebieha, USA budú len veľmi obtiažne konkurovať so svojím LNG. Medzitým Gazprom v roku 2017 opäť prekonal rekord dodávok zemného plynu do Európy a v rekordných objemoch pokračoval aj v prvej polovici 2018.

* * *

V roku 2017 a v prvej polovici roku 2018 pokračovali základné geopolitické trendy - naďalej pretrvávala konfrontácia s USA a západnými štátmi, predovšetkým s Veľkou Britániou a Kanadou, na druhej strane pokračovalo prehlbovanie spolupráce s Čínou, pokračovalo posilňovanie finančnej a ekonomickej suverenity krajiny. Znovuzvolenie Vladimíra Putina za prezidenta krajiny vytvára predpoklad, že strategický kurz zostane zachovaný, prinajmenšom do konca funkčného obdobia v roku 2024. V roku 2017 došlo k zastaveniu poklesu zahraničného obchodu a objem obchodnej výmeny s EÚ, v rámci EAEU, s Čínou a aj s Ukrajinou zaznamenal významný nárast. USA však počas roka 2018 ohlásili nové a prísnejšie sankcie voči RF, čo vytvára predpoklad, že vývoj v najbližšom období bude aj naďalej silne ovplyvňovaný pokračujúcou konfrontáciou zo strany USA a časti západných krajín.

LITERATÚRA

AL JAZEERA (2018): Skripal case diplomatic expulsions in numbers. [Cit. 20. 8. 2018.] <https://www.aljazeera.com/indepth/interactive/2018/04/skripal-case-diplomatic-expulsions-numbers-180402121217839.html>.

CBR (2018): Валютная структура расчетов за поставки товаров и оказание услуг по внешнеторговым договорам (в процентах к итогу). Dostupné na: <https://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/cur_str.xlsx>.

CORNELL UNIVERSITY, INSEAD, WORLD INTELLECTUAL PROPERTY ORGANIZATION (2018): Global Innovation Index Report 2007, 2011, 2016, 2018. Dostupné na: <https://www.globalinnovationindex.org>.

EUROPEAN COMMISSION (2018): European Union, Trade in goods with Russia. [Cit. 20. 9. 2018.] Dostupné na: <http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/september/tradoc_113440.pdf>.

EURASIA DAILY (2017): Expert: EAEU will get more problems if Tajikistan joins it. [Cit. 20. 8. 2018.] <https://eadaily.com/en/news/2017/04/12/expert-eaeu-will-get-more-problems-if-tajikistan-joins-it>.

EUROASIAN ECONOMIC COUNCIL (2018): Объемы, темпы и пропорции развития взаимной торговли государств - членов ЕАЭС.

GAZPROM (2018): Blue Fuel. Gazprom Export Global Newsletter. May 2018. Vol. 12. Issue 1.

INDEPENDENT (2017): Vladimir Putin says all big Russian businesses should be ready for war production. [Cit. 20. 8. 2018.] <https://www.independent.co.uk/news/world/europe/vladimir-putin-russia-business-war-production-sochi-military-talks-a8069951.html>.

MECKLIN, J. et al. (2018): It is 2 minutes to midnight. 2018 Doomsday Clock Statement. Science and Security Board Bulletin of the Atomic Scientists.

RIA NONOVOSTI (2018): Лукашенко обвинил Россию в недобросовестной конкуренции. [Cit. 20. 8. 2018.] <https://ria.ru/sg/20180810/1526335597.html>.

RIA NOVOSTI (2017): Шойгу заявил об обострении обстановки у западной границы России. [Cit. 20. 8. 2018.] <https://ria.ru/defense_safety/20171027/1507671529.html>.

ROSATOM (2018): Итоги деятельности Государственной корпорации по атомной энергии «Росатом» за 2017 год.

RUSSIAN FOREIGN TRADE (2018): Russian trade with China in 2011, 2012, 2013, 2014, 2015, 2016, 2017. [Cit. 20. 8. 2018.]. Dostupné na: <http://en.russian-trade.com/countries/china/>.

U.S. DEPARTMENT OF TREASURY (2018): Major foreign holders of treasury securities. [Cit. 20. 8. 2018.] <http://ticdata.treasury.gov/Publish/mfhhis01.txt>.

VINOKUROV, E. (2017): Eurasian Economic Union: Current state and preliminary results. Russian Journal of Economics, 3(1), 54-70.

WORLD BANK (2018): Exports of goods and services (current US$). [Cit. 20. 9. 2018.]

WORLD GOLD COUNCIL (2018): Official gold reserves. [Cit. 20. 9. 2018.] <https://www.gold.org/data/gold-reserves>.